

Thomas Bernhard'ın Ereignisse (Olaylar) Adlı Yapıtında Psikososyal Bir Sorun Olarak Anguas (İç Sıkıntısı) Olgusu

Melik BÜLBÜL (*)

Özet: Yazılarının okunması ve çözümlenmesi en zor olan yazarlardan biri de Thomas Bernhard'dır. Onu zorlaştıran en önemli yanı, yazılarında ruh içi yaşantılarının iç daralmasına dönüşen psikopatolojik izler taşımasıdır. Uzun iç monologlar, sıra dışı olay örgüsü, normal dışı davranışlar ortaya koyan kahramanlar, sövgü, yergi ve ağır eleştirileriyle yazın tarzını diğerlerinden ayıran yazar, Ereignisse (Olaylar) adlı anlatılarından oluşan yapıtında, çağ insanının içinden çıkamadığı olaylar karşısında içine düştüğü iç daralmasının nelere mal olabileceğinin psikolojik arkaplanını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, metin çözümleme ve otobiyografik iz sürme yaklaşımlarından yararlanılarak, yazarın anlatılarında iç daralması olgusuna belli ölçütlerde açıklama getirilmiştir. Çağ sorunu olarak önemini hiç kaybetmeyen bireyin içsel sıkıntılarının nedensel yanına, metinler üzerinden okur odaklı olarak yaklaşarak kimi çözümler getirmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: iç daralması, birey, çağ algısı ve yazın.

The Anguish Problem as a Psychosocial Problem in Thomas Bernhard's Work Named Ereignisse (Events)

Abstract: Thomas Bernhard is one of the authors whose writings' reading and analysis are the most difficult one. There are lots of mental distresses and they are transformed into internal contraction in his writings. This is the most difficult side of his writings. The author, who separate his writing style from other authors with him long monologues, abnormal events, absurd plot, extraordinary heroes, curse, satire and harsh criticism, describes the psychological background and the results of anguish of the people of his era facing the insolvable problems in his work named Ereignisse (Events). In this study, we explained the anguish plot of the author's narration by profiting from the text analysis and autobiographical approaches. The aim of this study is to make solutions to the reason of the people's anguish as a problem of age by approaching focused on reader from the texts.

Keywords: Anguish problem, individual, the perception of the age, literature.

*) Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi ABD
(e-posta: bulbulm@atauni.edu.tr)

“Wir leben nicht...
existieren als Heuchler...
und wer denkt demoliert...”

Thomas Bernhard: Ereignisse

Giriş

Sözcük olarak “Anguas”, modern felsefede önemli yer tutmaktadır. Taşıdığı önemi bir bakıma, çağdaş yazarların seçtikleri konu alanlarına psikososyal açıdan oldukça verimli yaşamsal kesitler sunmasına bağlamak yanlış olmaz. Ne de olsa, yaşanan çağ, önemli iki dünya savaşı ve buna bağlı pek çok sorun yumağını geride bırakmış bulunmaktadır bilindiği üzere. Çağ sıkıntılarında beslenmeyi, çağ insanının sorunlarına eğilerek çözümlenmeyi ve bunlara uygun kimi çözüm önerileri getirmeyi, kendi adına en elverişli çalışma alanları olarak gören çağdaş yazarların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bunun nedeni, savaş sonrası dönemin çağ insanının aradığı ve uğruna tüm değerlerini harcadığı değer evreninde kendine iç rahatlığı verebilecek bir yaratıyı ve ortamı sağlayamamış olmasıdır. Bu döngü ise, iç daralmasından başka bir armağan bırakmamıştır çağ insanına.

Thomas Bernhard, bu ara düzeyde diğer pek çok yazar gibi çağ algısını, çağ sorunlarının odağına yönlendirmeyi başarmış ender yazarlardandır. Onun kendine özgü alımlama paradigmaları ve buna uygun tutum ölçütleri, hem yazılarını okur nezdinde işlevsel ve dikkat çekici kılmış ve hem de bu yazılarla çağ-insan, çağ algı ve çağ-çevre ikili ilişkilerinde yer tutan sorunsal durumlara ışık tutmayı başarabilmiştir. Yazarın bu yanını en belirgin şekliyle onun şizofren söylem ağırlıklı yapılarında bıraktığı sıra dışı ve usdışı çağrışım alanlarında görebilmekteyiz. Yazar anlatım tutumu ve mesaj dokusuyla yazılarına çok boyutlu bir anlam derinliği kazandırmayı başarmıştır. Keskin eleştirel dokunuşlarıyla, hedef edindiği tüm sorunsal alanlara istediği düzeyde etkiler bırakmış, buna paralel olarak gerekli yankıları da uyandırabilmiştir.

Thomas Bernhard’a Göre Psikososyal Bir Sorun Olarak Anguas (İç Sıkıntısı) Olgusu

1931 ile 1989 yılları arasında, pek çok yanıyla yankı uyandırarak yaşamını sıkıştıran sıra dışı yazar Thomas Bernhard, karamsarlığın ve çilenin bir insanda iç daralması biçiminde nasıl varlık bulabileceğinin en çarpıcı örneğini oluşturmaktadır. Yazarın en belirgin yanını, otobiyografik yapıtlarında da görüleceği gibi, iç hesaplaşma, iç bunalım, saldırganlık, umuda susuz umutsuzluk, yalnızlık, çarpık ruh içi konuşmalar (endlose Monolog-geschichtenschreiber), küfürlü söylemlerle ortaya konan tepkisellik (Der grosse Allesbeschimpfer), politik yaşamın en sivri dillisi (Skandalautor), sarsıcı dokunuşlarla örtülü ve uzun çağrışım zincirlerinden oluşan yerici bir dil... gibi özellikler oluşturmaktadır (Bkz. Siegfried, 1986). Yazarın biyografisinin karakteristik formülünü ise, onun yazılarında yuvalanmış ve sinsî bir iç sorun olarak var bulunan “ölüm ve öz kıyım sendromu”nda yakalayabilmekteyiz. Ele aldığımız kısa anlatılardan oluşan düzyazı öykülerinde de bir sorun olarak karşımıza çıkan “ölüm” ve buna bağlı olarak seyreden bir psikolojik gerilim halkası olan “iç daralması”, yazarın tüm yaşamında iç hesaplaşmaya varan önemli yaşam değerlerinden bir alanı tamamlamaktadır.

Yazarın, Ereignisse (Olaylar) (Bernhard, 1969) adlı yapıtında yer alan olaylar zincirinde geçen iç daraltıcı yaşam öyküleri, “ölüm” sorunsalının en keskin yanlarını gözler önüne sermektedir. Derin ve ürküntü uyandıran bu olaylar halkasında “ölüm izleği” kah bir iş yerinde, kah bir aile içi sorununda ya da kah bir sıra dışı insan manzaralarından oluşan, psikopatolojik bir bireyin iç daralmasından kaynaklanan sorunlar yumağıyla gözler önüne serilmektedir: “Yaşamda tüm alternatiflerin ötesinde yalnızca ölüm gerçeği vardır. Bu da direnç gösterme demektir. Her yeni başlayan bir gün yokluğa karşı bir duruştur aslında. Her nefes ölüme bir karşı geliştirebilir.” (Die öffentlichen Auftritte, 2010). Bernhard, “ölüm” olgusuyla bu denli içli dışlı oluşunu, çocukluk yıllarında yaşadığı bunalımlı aile yapısına bağlı olduğunu öz yaşamsal anlatılarıyla ortaya çıkarmaktadır (Bkz. Schönau, 1976).

Yazarın yazı stilini, sıra dışı yaklaşım ve olaylara bakış ve değerlendirme tarzını, yaşama bakışını, çevreye ve ortam insanına olan tavrını anlamamıza yardımcı olacak en somut örnekçelerini, ele aldığımız Olaylar zincirinde yer alan insan ilişkilerinde görebilmekteyiz. Bernardesk söylemin tüm sınırlarını belirleyen bu sıra dışı olaylar akışı, yazarın dış dünyaya olan sevgi-nefret paradoksunu en ayrıntılı biçimde resmetmektedir. Korku, ürküntü, dehşet, kaçış, çaresizlik, yalnızlık...vb gibi psikososyal patolojilerini, yazarın bilinçli olarak yarattığı kahramanların ruh dünyalarında en çarpıcı biçimde okuyabilmekteyiz. Bu kahramanların yaşamlarında en akla-hayale gelmedik davranışları ortaya koyduklarına tanık olmaktadır. Bu absürd ölçekli olayların, yazarın dış dünyasının hangi psikopatolojik parametrelerden oluştuğunu göstermeye yettiği rahatlıkla söylenebilir. Bilinç ötesi düşünce zincirlerinin, çocukluk dönemlerine kadar inen ruhsal belirsizliklerin yazarın yaşamında en etkili belirleyici faktörler olduğu görülebilmektedir (Bkz. Schönau, 1976).

Bu çalışmada Olaylar ekseninde yer alan gerilimli ilişkiler, hastalıklı ve sanrılı insan manzaraları, silik karakterli ve görünümlü belirsiz figürler, korku salan olayların sıra dışı gelişim biçimleri, kaotik ruh içi fırtınalardan kopup gelen şizofren söylemlili insan grupları, okuyucuyu esrik bırakan bir olay ve diyalog akışı, manik-depressif ve tutarsızlık içeren bir tutum içinde debelenen insanlar hepten bu olayların çağrışım zinciri içinde yerlerini almaktadır. Yazar bu yanlarıyla o zamana dek yazılmış yazıların genel özelliği olan çizgiselliğini kırmıştır denebilir. Zikzaklarla örülü, kopuntular üzerine inşa edilmiş kontursuz bir dil, ve düşünce ufkunun sınırlarının zorlandığı bir düşünme akışı yazarın ruh portresinin nasıl bir iklimde bulunduğunu göstermektedir.

Yazar, yapıtında yer alan ilk anlatıdan (İki Genç Çocuk) son anlatıya kadar (Hayatta Kalan), yukarıda en belirgin özellikleriyle ortaya koymaya çalıştığımız dalgalanmalarla olayları ve rol almış kahramanlarını kendine özgü biçimde donatmıştır. İlk anlatıda yer alan “şehir savunması”, “kule”, “buz kütlesi”, “karanlık” gibi ruhsal dünyanın karamsarlıkla örülü belirgin verileri, savunmasız kalmış bireyin arayışlarının sonuçsuz kalmış olmasıyla neden olduğu umutsuz beklentilerin dışı vurumu gibidir (Bkz. Matt, 2001). Her anlatının en belirgin yanı olan üst başlıksız oluşu ve ilk sözcükle vurgulanmak istenen ve kümelenmeyi tetikleyen giriş tümcesi anlatım-yazım stilini başkalaştırarak okurun dü-

şünce aurasını etkinleştirmektedir.¹ Bir sonraki anlatı da bu evrende "kız", "adam", "konuşamama", "anlaşılamama", "tumarhane" gibi iç daralmasına ön ayak olabilen tanıdık kavram kuşağıyla yazarın beklenti ufkunun en ince paradoksuna yollama yapmaktadır. Anlamsız yaşamın, anlam evreninden kopuşuna bir susku ile tepkisellik dolu tavır içinde başkaldırısına tanık olunmaktadır.

Yazarın hemen hepsinde hakim olan kabus ve gündüz düşleri gibi ruh içi alemin en nazik yanını etki altında bırakan ruhsal yanılışmaların, farklı bir boyutuyla okurun düş dünyasını alt üst ettiğine rastlıyoruz. Yazar bu tutumuyla okurunda keskin bir sosyal farkındalık bilinci uyandırmayı amaçlaması kuvvetle düşünülebilir. Yazar-yazı ilişkisinde beklenti- düş evreninin yazara sonsuz denebilecek bir düşün olanağı sağladığı bilinen bir gerçektir (Bkz. Matt, 93). Bu anlatıda da (Kız) "kız", "adam" gibi belirsizlikler, çağ insanının içinde bunaldığı kimliksiz yaşamın dejenerasyonuna tanıklık eder gibidirler. Bir diğer anlatı (Kırk Yaşındaki Adam) kırk yaşında olan bir adamın, klinik düşüncelerle ve söylemlerle yaşam ve şans ihtimallerini bir arada bulundurmaya çabalamasının absürd değerlendirmelerini içermektedir. Beklentilerinin dışında seyreden bir zorunlu yaşamın kendisine armağan ettiği iç daralmasından boşuna kurtulma hesapları yapmasının kendini nasıl yokluğa ittiğini ele alır anlatı. Aile, çocuk, sevgili gibi kavram öbekleri yazarın öz yaşamının bilindik izlerini taşır gibidir (Bz. Schönau, 1976).

Yazarın 17 Kasım 2008 tarihinde Avusturya devlet ödülünü alırken yapması istenen konuşmada (Dankesrede für Österreichischen Staatspreis), Avusturya'ya, yöneticilere, çevresine ince değinilerle yaptığı yollamalar çok anlamlıdır. Yazar insanlığın, devletlerin, kurumların çürümüşlüğünden ve yokluğa doğru gittiğinden bunun kaçınılmaz olduğundan dolayısıyla bu konuşmasının da bir anlam taşımadığında söz ederek karamsarlık yüklü bir yaşam tablosu ortaya koyar. Bu onun yaşadığı iç daralmasının kendini sürüklediği ruh halinin en çarpıcı yansımasıdır. Yazar devamla: "*Esasen kendi hakkımda bir şeyler söylemem gerekirse, her şeyi iğrenç ve uğursuz bulmaktayım.*" Derken kendi ruh içi konuşmalarının resmini ortaya koymaktadır. Yazarın yazılarını iyi çözümleyebilmek için, onun yaşadığı yaşamsal ortamı, çevreyi, çağ algısını ve yaygın yaşam felsefesini iyi taramak gereklidir. Çünkü yazar, yazarlığın yanında felsefesal olarak da Alman yazın dünyasında önemli bir yer etmiş ve sayılı yazarlar arasında kendine uygun yeri almıştır. Yazarın yaşadığı dönemin sosyokültürel ve tarihsel parametreleri arasında çöküş, yıpranış, ahlak enkazı, insanlık dramı, bireyin silikleşmesi, benlik bölünümü...vb sorunların yer alması, iki dünya savaşı sonrası insan yaşamına kalıt olarak bırakılan olguların dehşet görüntülerine işaret etmektedirler. Nietzsche, "Güç İstenci" adlı yapıtında dönemin algısına dönük olarak şu saptamaları yapması rastlantısal değildir:

Olacakları anlatıyorum, yani Nihilizmin tırmanışını. (...) Bu gelecek, şimdiden kendisini yüz belirtiyi ortaya koymaktadır. Kader de her yerde geleceğini açıklıyor. Bütün kulaklar bu geleceğin tınısını dinlemek için dikkat kesilmiş durumda. Bütün Avrupa kültürümüz uzun bir süredir yıldan yıla artan azap verici bir gerilimle bir felakete yuvarlanı-

1) Yazarın Suhrkamp yayınlarından 1969 basımlı "Ereignisse" adlı yapıtı kaynak olarak alınmıştır.

yormuş gibi yol almaktadır. Zorla, hızla, nefret ve korkuyla (...) akan bir ırmak gibi. İnsanın şu ana kadar olan tüm idealleri nihilizme dönüşmek üzere, buna kesin değersizlik ve anlamsızlığa olan düşünce yol açacak (Kraus, 1983; 40-41).

Bernhard'ın keskin dönüşlerle donatılmış düşünce parçalanmışlığını absürd yapılar halinde okuruna sunmasındaki diğer bir amaç ise, onun bu sayede derin izler bırakmasıdır denebilir. Bu düzensizlikleri onun bir başka anlatısında (Kasiyer) geçen olayların akışında bulabilmekteyiz. Düşüncesiz evlilikler, anlaşmazlıklar, aile içi nefret, çocuk sorunu, dil yitimi sendromu, tekerlekli sandalyeye mahkum oluş ve tüm bunların bir hayal çemberinde sıkışık biçimde yer almasıyla iç daralmasına dönüşmesi bu anlatının akışını oluşturmaktadır. Yine burada öz yaşamsal kazılar yapılacak olursa, yazarın kendi benliğinin ruhsal açmazların iç sıkıntısına dönüşen izlerine tanık oluruz. Bu anlatıda da bireyin topluma ve dış dünyaya dönük tepkisini “susku” biçiminde görmekteyiz. Özlem ilişkilerinin, kuşatılmışlık ve çaresizlik içinde yer alan birey için daralma yol açtığına işaret edilmektedir.

Bir sonraki anlatı (Viyolonsel Çalan Kadın), tüm sıra dışı öğeleriyle okurun alımla süreçlerini altüst eden bir kurguya sahiptir. Bu abes öğeler, “tiksinti”, “yıkılış”, “siyah”, “karanlık”, “ağlayış”, “karşı koyamayış” gibi kavram kuşağıyla ortaya çıkmaktadır. Yine anlatı ve anlama ölçütlerinde derin yıkımlar yapan, bu türden tüm alışkanlıkları kıran tematik kurgu be anlatım tutumu bireyin iç daralmasını en belirgin biçimde ele veren kesitleri sunmaktadır. Bu bağlamda yazarın anlatıları arasında diğerlerine oranla kimi derin ayrık özeller taşıyan ve bu yanı sıra diğer anlatılara önemli ölçekte farklar atan anlatılardan da söz etmek yerinde olacaktır sanırım. Özellikle Büyük Toprak Sahibi, Makine, Profesör, Boyacı, Demir Yolu Hat İşçisi, adlı anlatıları bu nitelikte anımsanması gereken anlatılar arasında yer almaktadır. Diğer anlatı olan (Büyük Toprak Sahibi), yukarıda sıraladığımız absürd öğeler yönünden oldukça zengin bir olay örgüsü içermektedir. yine “ölüm” izleği etrafında yoğunlaşan kurgu, bireyin gündüz düşleri ile kabusla dönüşen yaşamının anlamsız yansımaları biçimindeki manzaraları içerir.

“Rüya”, “kazi”, “ceset”, “öldürülme korkusu”, “toprak”, “katil”, “idam” gibi tematik kavramlar, kurgunun psikopatolojik yanı sıra iç daralmasına dönük olarak betimler niteliktedirler. Gündüz düşleri biçiminde seyreden olay akışı düş-gerçek ilişki boyutunun sanrıya dönüşen hastalıklı yanına işaret eder. Çağ insanının içinde bulunduğu iç daralması sendromu, kendini yaşamın her alanında bireyin yaşamsal gereksinimleri gibi gün yüzüne çıkarmaktadır. “Ölüm” izleğinin, yazarın öz yaşamında ayrı bir değerde olduğuna otobiyografik yapıtlarından da tanık oluyoruz. Bunun, aynı zamanda çağ insanının yaşam kuşağına işlenmiş bir zorunluluk olduğu da yaygın kanaat olarak izlenmektedir. Çünkü geçerli olan tüm değerler yadsınmıştır bu çağda. Yıkılan değerlerin yerine yenileri bulunamaz. İnsan için doğal boşluk yaratılmış gibidir. Düş kırıklığı, mahkumiyet, çaresizlik, kayıtsızlık, can sıkıntısı, iç daralması ve nefretin nedensel arka planını, insanı hiçliğe iten yaşamın anlamsızlıklar üzerine inşa edildiği doyurucu olmayan çağ anlayışlarıdır. Bunların hiç biri insana vaat ettiği geleceği temin edemediğinden insan çağa kuşkuyla bakar olmuştur. Çünkü çağ, artık kuşku çağıdır. Yazarın anlatıları da, bu kuşkunun insanda iç daralması

olarak neden bulmasına ortak oluşturmuştur. Teknik ve bilimsel mutluluk ütopyaları, ahlak çöküntüsü, bireyin ezinçliği, tüm düzenlerin ve düzen koyucuların reddedilmesi, bu paradigmada yerini almıştır (Kraus, 1983; 16).

Hiç kuşku yok ki, Thomas Bernhard, yazım tarzı bakımından çağdaşları arasında çok farklı bir yere ve öneme sahiptir. Onunla bu noktada aynı değeri taşıyan yazarların olduğu da söylenebilir. Ancak Bernhard'ı farklı kılan filozofça olaylara yaklaşımı ve bu yanını, insan odaklı sorun odaklarında absürd öğelerle iç içe geçirecek okurun düşünce süreçlerini alt üst ederek yapılandırmasıdır. Bu haliyle yazar, geleneksel olay örgüsü anlayışından koparak daha çok eliptik yazım tarzıyla birlikte anlık kin-nefret-saldırganlık reflekslerini birleştirerek apayrı bir biçim ile okurlarının dünyasına girmeyi başarmıştır. Anlatılarındaki genel özellik anekdotik karakterdedir. Dili çok dairesel (komponierte Sprache) nitelikli olan yazar, iç dünyasındaki daralma sendromuyla birlikte yazılarında nefrete ve saldırganlığa varan üst boyutlu çıkışlarıyla bitimsiz tümceler, iç sıkıntısı ile kenetlenmiş iç monologlar, ruhsal çöküntünün hastalıklı davranışlara dönüştüğü tutarsız tutumlar sergilemektedir. Bu haliyle yazar: “ *Hepimizin öfkeyle yaptığı saldırıları, acımasızlıkları, saplantıyla tekrarladığımız nefretleri, sövgüleri, tutkuları herkesin önünde apaçık dile getirmenin ve bunu iyi sanat düzeyine çıkarabilmenin...*” başarısını yakalayabilmiştir (Joss 1976; 45).

Yazarın anlatılarına dönecek olursak (Papazın Rahibesi), yine yazarın tiksinti duyduğu kimi değer(sizlik)lere karşı çarpıcı duruşunu gözlemlemekteyiz. Anomali ölçekli davranışlar, “anlamsız sesler”, “saçmalıklar”, “alay”, “endişe”, “korku”, “buzlaşmış bedenler” gibi insan kanını donduran apokaliptik sahnelere rastlıyoruz. Bu kavram alanıyla yazar, iç daralmasını tetikleyen motifleri metinsel düzlemde keskin iletiler olarak okurunun dış dünyasına taşımayı amaçlamaktadır. Diğer anlatıda (Aktör) da, doğa üstü meziyetlere sahip birinin çevresinde bıraktığı esrareniz etkini neden olduğu normal dışı olayların, insan ruhunda yol açtığı iç daralması ve buna bağlı olarak gelişen ürküntüyü gözlemlemekteyiz. “Maske” ve “öldüresiye dövme” en belirgin konu çizgileri olarak burada karşımıza çıkmaktadır. Kimlik sorunu yaşayan ve toplumdaki kaçmayı, yaşananlara bir susku ölçeğinde tepkiyle karşılamayı amaçlayan bireyin iç sıkıntısının bilinç üstüne çıktığına tanık olmaktadır.

Yazarın çarpıcı konu öbeklerinden oluşan anlatılarından birinde (Çokça Gölge) ise, normal dışı olaylar zincirinde yer alan akıl karıştırıcı-şaşırtıcı ilişkilere rastlıyoruz. İnsanın algı ölçütlerinin sınırlarını zorlayan bu kurgu içinde de iç daralmasına neden olan kimi olayların derin izlerini takip etmekteyiz. “saldırı”, “dövme”, “boğma”, “rüya”, “düşgerçek arasındaki anlamsız geçişler” bu anlatının veri tabanında yer alan çarpıcı kavram uzantılarıdır. Bir sonraki anlatı (Başkan), dizginlenemez davranışların kaynağının gündüz düşlerine bağlı olarak insanın iç dünyasında nasıl yer ettiğini ve bunun iç daralmasına dönüştüğünün sıra dışı sunumunu içermektedir. Bu eksende göze çarpan en belirgin öğenin “şiddet” olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Bir sonraki anlatı (Profesör), yazarın belli başlı anlatıları arasında yer alan en çarpıcı olanıdır. “Çıldırım”, “akıl hastası”, “sevinç özelemi”, “kelebek”, “tumarhane”, “alay”, “ışık avcılığı” gibi zihin-algı normlarının üzerinde yer tutan kavram dünyası ile örülmüştür olay örgüsü. Bu dünyada insana düşen

ise, iç daralmasına maruz kalmış bireyin çektiği iç sıkıntısının yol açtığı anomalileri kendi kabusu ile iç içe bir halde seyretmeye zorunlu olmasıdır. Anlatı bu haliyle, okurun alımlama-yorumlama süreçlerini alt üst ederek, dimağında derin çatlaklar yaratıp etkili olmayı başarır. Devam eden çizgisellikte, kendi iç dünyasından dış dünyaya açılan pencereden insan manzaraları seçip boyamaya çalışan sıra dışı birinin (Boyacı) gülünç, bir o kadar da akıl dışı davranışlarını görüyoruz. Anlatı bu yanıyla, değişen insanlar yerine, değiştiren olayların büyüklü etkisine mercek tutar gibidir.

Anlamsızlıklar üzerinde anlam alanı oluşturmayı amaçlayan yazar, anlamsızlıklarla örülmüş yaşamın anlamını, duyarsız toplumun duyarsızlıklarına bir tepki olarak alaylı bir biçimde yazın dünyasına taşıyarak kurmaya çalışır gibidir. Onun hedefinde yaşama hak etmedikleri halde ortak olan yığınların bu süreçte her işi kendi lehinde kotarmalarına bir karşı duruştur. O açıdan her eylemde bir son, her sonda bir boşluk vardır. Hesabı sorulmayan bir eylemin, sorumluluk taşımayan bir eylem olması nedeniyle, iyi ve kötü onun açısından anlamsız ve askıda kalmış aynı değerlerdir. Ortada var olan tek şey, “saçma”dır. Saçma yaşamın arta kalan tek anlamıdır (Kraus 1983; 90). Bülbül (2005), yazarın olay örgüsünde yer alan kahramanların içinde bulunduğu psikolojiyi formüle eden ifadeleri kayda değerdir:

Yaşam ve ölüm çizgiselliğinde derin sanrılara boğulmuş kahramanlar, fiziksel engelli olmaları yanı sıra, zihinsel alabora oluşun nevrotik çöküntülerini de benliklerinde taşırlar. Yazarların yapıtlarında, yaşama uyum sağlayamayanların yaşamın uç noktalarında ölümle yüzleşmeleri yer alır. Ölüm ürpertisinin tetiklediği yaşamdan kopuş duygusu, “korku” şeklinde kendini gösterir (Bülbül 2005 ; 135).

Aynı türden düşünceler, Ecevit'in (2002) ifadesiyle “Çağdaş psikoloji yaşamda sorunlarını çözemeyen bireyin ölüme eğilim duyduğunu söyler. Ölüme eğilim, bir yönüyle aşkın bir varoluşun özlemine içinde barındırabileceği gibi, bir yönüyle de nihilist bir kaçış, bir yok oluş özleminin göstergesi olabilir” (Ecevit 2002; 548) biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, yazarın tüm anlatılarında ortak konu öbeklerini “rüya”, “ölüm”, “intikam” gibi belirgin kavramlar kuşağının yol açtığı iç daralması sorunlarıyla ilişkilendirmek yerinde bir yaklaşımdır kuşkusuz. Çağa damgasını vuran bu iç daralması psikoza, çağ insanının hiçbir akım tarafından mutlu ve tatmin edilemediğinin açık göstergesidir. Hiçliğe duyulan özlem ve sempati de bu ruh halinin bir gereğidir. Nihilist bir kaçış olarak adlandırılan bu daralım-gerilim sendromu yok oluşa giden yolun, çağ insanı için gerekliliğine işaret eder. Hemen hemen her anlatıda hakim olan “yok etme” düşüncesi, istem dışı bir dürtü olarak bireyin iç daralmasına geçerli bir neden oluşturur. Kaçış, nefret, intikam gibi belli duygu paralizasyonu, korkuyla birlikte ortaya çıkan daralma sorununun, uyumsuzluk olarak görülmesinden başka bir şey değildir. Bu noktada Bülbül (2005) yazarın “Büyük Toprak Sahibi” adlı anlatısından çıkararak şu değinimi yapar ve olaya açıklık getirmeye çalışır:

Bernhard'ın ele aldığımız öyküsünde, “büyük” nitelemesi, çağ insanının gerçek yaşamda “korku” ve “uyumsuzluğun” etkisiyle, kendi dünyasındaki “sınırlılığa” ve “yalnızlığa” esrik olan çaresizliğini imler. Yaşanılan korkunun bastırılmış ve üzeri örtülmüş ola-

rak dondurulması kahramanın düşleminde yer alan ana istemdir. Bu istemi yazar “büyük” nitelemesiyle gerçekleştirmeye çalışır. Adı geçen “korku” ve “uyumsuzluk” nevrozundan kurtulmanın yollarını öykü kişisi, “korku”nun kaynağı olarak çevrede gördüğü insanları yok etmeyi düşler. Bu düşlerin absürd uzantısı, oyunsu bir atmosferde geçer (Bülbül 2005; 145).

Diğer anlatılarda da (Para Havalelerini Taşıyan Postacı) sırasıyla ortak konu ve sorunlara rastlıyoruz. “Orman”, “karanlık”, kaçış”, “rüya”, “ateşler içinde yayan gövde”, “çılgılık” içerikli düşünce yığınları bireyin iç sıkıntılarının daralmaya dönüşen dışa vurumlarını andırır. Aynı paralelde “soğutma vagonu”, buz”, “kesilmiş domuzlar”, “ölü bulunma”, “çevrece bilinmeyen adam”(Demir Yolu Hat İşçisi) nitelemeleriyle, bireyin iç daralmasının farklı bir boyutuna tepkisel duygusu üzerinden ulaşıyoruz. “Kan”, “kesim”, “intihar”, “ceset” gibi iç donduran ve iç daralmasına ön ayak olan kavram yoğunluğunun (Lokanta Sahibi) ritmik yanını, yazarın farklı anlatım ve kurgu biçiminde yakalıyoruz. Ancak, yazarın en dehşet içerimli anlatılarından olanını (Makine) ise, teknolojinin getirisi olan ve makineleşen bireyin insansal duygularını körelten, onu adeta sanal dünyanın bir parçası haline dönüştüren anlatısı oluşturmaktadır kuşkusuz. Ölümle iç içe olan insanının, bu manzarayı sergileyebileceği bir başka anlatı yok gibidir yazın dünyasında. Yazar, bu anlatısı ile bireyin robotlaşan iç dünyasının nasıl acımasız bir görünüme büründüğünü, açık bir iç daralması sorunu olarak tüm çıplaklığıyla ortaya çıkarmaktadır. Yazarın biçiminde yer alan metaforik metin dokusu, postmodern yazım tarzının yazınsal ürünleri yeniden biçimlendirmesinden başka bir şey değildir (Bz. Huntermann, 1991; 44).

“Yalnız adam”, “insanları tanıma”, “kendini değiştirebilmiş ama kazanamamış insan” (Genç adam) gibi sıra dışı sorun kesitlerine de, iç daralması ve buna bağlı olarak gelişen kaçış sorunu halinde rastlıyoruz. Bireyin kendini yine kendinde şifreleme olan gizlenme dürtüsü, kendisini susku halinde dışa vurmaktadır. “Çözumsuzlük” (Üstün Başarılı Öğrenci), yaşam sanrısına tutulmuş bireyin yalnızlığı (Güç Sahipleri), “karanlıkta ölümle yüzleşme” biçiminde ortaya çıkar. Yaşamdan duyulan tiksinti, bir başka iç daralması nedeni olarak karşımıza çıkar (Büro Memuru). İyi insan olduğunu çevresine direterek verme kabusunu yaşayan çaresiz bireyin, yaşama çabasının anlamsızlığına işaret eder bu anlatı. Zamana ve mekana yabancı kalan ve bundan kurtulmayı beceremeyen bireyin, ölü bedenle özdeşleşme arzusu silik bir iç daralmasının sessiz bir kaçışına işaret eder (Baca Temizleyicisi). Bir diğer anlatıda ise (Sığır Çobanı), iç daralmasının başka tür üzerinden açığa çıkarılmak istenmesinin öyküsüne tanık oluyoruz. Burada da kurtuluş imgesi ve çözüm ögesi olarak “ölüm” olgusu karşımıza çıkmaktadır. Sıkıntının, yazarın literatüründeki tanımları olan renk “gri”dir. İç daralması sorunu, bir başka anlatıda (Tütün Dükkanı Sahibi kadın) gri tonda okurun karşısına çıkar. İnsanı boğacak gibi olan öğeler bu anlatıda, “mezarlık”, “gri kalabalık”, “sisle kaplanmış olma” biçiminde kendi ortaya koyar. Bu kaçış, aynı zamanda insanlara duyulan tiksintinin nedenidir de.

Bernard’ın yazılarının şifre çözümü, büyük oranda onun ruhsal yanının analizi ile doğru orantılıdır. Bunda hiç kuşku yok ki, yazarın çocukluk yıllarında aile ortamında yaşadıklarının payı büyüktür. Bilinç ötesinde kemikleşen bu art alan sorun yumağı, yazarın

otobiyografik yapıtlarında da kendini açık biçimde ele verir. Normal dışı davranışlarla, kahramanları üzerinden verilmeye çalışılan sıra dışı ruh halleri, iç daralması yaşayan bireyin kaotik ruh halinin yansımından başka bir şey değildir (Geniş bilgi için bkz. Sorg 1977: 125). Yazar bu ruh halini, çevresinde bulunanları yok etme dürtüsü içinde olan kahramanları üzerinden, değişik olay örgüsü ve kurgular içinde “ölüm” merkezli izleklerle yazıya aktarır. Gerilim, ruhsal tıkanmışlık, iç daralması, korku-uyumsuzluk hali gibi sorunsal temalar, yazarı dış dünyaya ve karşı cinse karşı da (Frauenfeind) keskin eleştirel bir tutma sürüklemiştir (Bülbül, 2006: 9).

Bu bağlamda, sırasıyla yazarın diğer anlatılarına göz atacak olursak, “kötülük”, “suç”, “sorun olarak görülen öğretmen”, “hapis”, “intihar” gibi izleklerle ince bir eleştiri vurgusuyla (Okul Müdürü), topluma yön verenlerin yine toplum tarafından bilinçsizce cezalandırılmasını konu edinir. Bu çarpıklığa verilen tepki ise, yazarın tarzıyla iç daralması, içe kapanıklık ve intihar girişimi biçiminde ortaya çıkar. Dışlanmışlık duygusu ve öz kıyım dürtüsü iç içe girmiştir yine burada. “Korku”, “kaçış” ve “ölüm” üçgeninde yoğunlaşan anlatıda (Diktatör) ise, yine sıra dışı olayların anlamsızlık içinde beliren, usdışı ilişkilerine tanık olunmaktadır. Benlik bölünümüne dayalı kimlik sorununun iç daralması biçiminde ortaya çıktığı görülmektedir anlatıda. “Orman”, “şimşek”, “boğulup ölme” gibi iç daralım sendromuna bir diğer anlatıda (İktidar) rastlanmaktadır. “Korku”, “acı”, “ölüm” izleklerinin normal dışı ilişkiler ağında seyreden iç daraltıcı etkilerine, yazarın bir başka anlatısıyla (Zangoç) tanık oluyoruz. Yine, “suç”, “aşağılanma”, ve “intikam” gibi duyguların anomaliye varan boyutunu, yok etme dürtüsü halinde bir diğer anlatıda (Büyük Çiftlik Sahibesinin Bayan Kahyası) yakalıyoruz. “Kuyu”, “buz”, “öldürme” gibi korku yaratan öğelerle (Birkaçı İnsan) kurgulanan anlatıda ise, yine aynı paralelde iç daralmasından kaynaklanan patolojik ruh hallerine ulaşıyoruz. “Kaçış”, “şizofren söylemler”, “yalnızlık ve getirdikleri”, “düşman”, “kriz” gibi ruhsal evrenin alt yapısında derin izler bırakan sorun öbekleri (Gümrük Memuru), iç daralmasının tetiklediği sorunlardır. Yer altı kuyularının, bilinç ötesi daralmalarla özdeşleştiği anlatıda (Hayatta Kalan) da, “savaş”, “ölüm”, “kuyu”, “boğulma” gibi sıra dışı sorun öbeklerinin yol açtığı iç sıkıntısına rastlıyoruz.

Sonuç

Bernardesk yazım tarzının, kendine özgü etkisi ile ortaya çıkarılan anlatılarda karşımıza çıkan en belirgin sorunlardan biri olarak “iç daralması”nı gösterebiliriz. Kuşkusuz bunda Thomas Bernard'ın öz yaşam öyküsünün sıkıntılı, inişli-çıkışlı ve dönemsel çağ algısına bağlı parametrelerin etkisi büyüktür. Yazar, yazılarıyla bir anlamda yazın ile felsefeyi aynı ortamda buluşturmasını bilmiştir. Bu da onu farklı kılan yandır. Bu sayede yazının gücü ile felsefenin alışkanlıkları kıran sarsıcı yanını bir araya getirerek, okurun okuma alışkanlığına da yeni bir boyut kazandırmayı başarmıştır. Onun ele aldığımız anlatılarında etkin olan anaç konuların merkezinde, insan-çevre ilişkilerinin anomaliye varan sorunlu yanına tanık olunmaktadır. Anlatılarındaki kahramanlar üzerinden kendi ruh dünyasının portresini çıkaran yazar, kaotik ruh halinin yok etme dürtüsüyle özdeşleştiği bir fotoğraf ortaya koymaktadır. Bu fotoğrafta çağımızın sorunsal yanını gösteren her türlü insan manzaralarına rastlamak oldukça kolaydır.

Kaynakça

- Bernhard, Thomas (1968). Rede, In: Walter Schönau, Th. Bernhard, "Ereignisse". Psyche, Zeitschrift für Psychoanalyse und ihre Verwendungen, hrsg. von Alexander Mitscherlich, E. Klett Verlag, Stuttgart, 1976.
- Bernhard, T. (1969). Ereignisse. (LCB-Editionen 12), Berlin.
- Knapp K. (1970). Bernhard, Thomas, "Der Wahrheit auf der Spur. Die öffentlichen Auftritte: Reden, Leserbriefe, Artikel". Suhrkamp Verlag.
- Bülbül, Melik (2005). "Thomas Bernhard'ın "Der Grossgrundbesitzer" (Büyük Toprak Sahibi) ve Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" Adlı Öykülerinde "Korku" ve "Uyumsuzluk" Sorunsalı". K.K.Eğitim Fak. Dergisi, Sayı:2, Erzurum, ss. 135-149.
- Bülbül, Melik (2006). "Ein Rezeptionsästhetischer Ansatz Zur Rezipierung Von Thomas Bernhard". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (2), Erzurum, ss.1-13.
- Bülbül, Melik (2007). Absurde Elemente Bei Thomas Bernhard, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erzurum ss.7-15.
- Ecevit, Yıldız (2002). Türk Romanında Postmodernist Açılımlar. İstanbul: İletişim Yay.
- Joss, Erich (1976). Aspekte der Beziehungslosigkeit: zum Werk von Thomas Bernhard, Selb: Notos Verlag.
- Ingarden, Roman (1988). Die Konkretisierung der dargestellten Gegenständlichkeiten. In: Rezeptionsästhetik. Hrsg. Von R. Warning. München: UTB W. Fink Verlag.
- Kraus, Wolfgang. (1983). Nihilismus Heute oder die Geduld der Weltgeschichte. Wien-Hamburg: Paul Z. Verlag.
- Matt, Peter (2001). Literaturwissenschaft und Psychoanalyse, Stuttgart: Reclam.
- Schönau W. (1976). "Thomas Bernhards "Ereignisse" oder Die Wiederkehr des Verdrängten" In: Psyche, Zeitschrift für Psychoanalyse und ihre Verwendungen, Hrsg. von Alexander Mitscherlich, Stuttgart : E.Klett Verlag.
- Sorg, Bernard (1977). Thomas Bernhard (Autorenbücher 7) München: C.H. Beck Verlag.
- Steinmann, Siegfried (1986). Sprache Handlung Wirklichkeit im deutschen Gegenwartsdrama, Studien zu Th. Bernhard, B. Strauss, B. Kirchdorf, Frankfurt /M.: P. L. Verlag.
- Willi Huntemann (1991). "Treue zum Scheitern", Bernhard, Beckett und die Postmoderne, In: Text-Kritik, Hg. H.L. Arnold, Freiburg.